

NIEUWS UIT DE FRIESE NATUURTERREINEN

Vereniging It Fryske Gea, Vereniging Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer-Fryslân berichten over ontwikkelingen in de Friese natuurterreinen. Ditmaal geen nieuws van Staatsbosbeheer-Fryslân.

DE RESULTATEN VAN EEN GROOTSCHALIG BODEMONDERZOEK IN WEIDEVOGELRESERVATEN VAN IT FRYSKGEA IN 2001

Weidevogels staan onder druk. Verschillende oorzaken kunnen hiervoor genoemd worden. Eén hiervan is de bodem, waarvan zowel de zuurgraad als het bodemleven als sleutelfactoren kunnen worden genoemd. In 1997 heeft It Fryske Gea in het weidevogelreservaat de Binnemiede en Weeshûspolder, ten noordoosten van Leeuwarden, een onderzoek laten uitvoeren naar bodemzuurgraad en bodemleven door BLGG BV Oosterbeek, onder leiding van dhr. H. Keidel.

De resultaten van dit onderzoek waren aanleiding voor het laten bekalken van het reservaat in de jaren 1998 en 1999. In het voorjaar van 2000 werden bodemzuurgraad en bodemleven opnieuw gemeten. De resultaten hiervan bleken verrassend. De bodemzuurgraad was substantieel verhoogd en het gehalte aan bodemleven sterk toegenomen. Het effect hiervan op de weidevogelpopulatie werd in 2000 niet meteen zichtbaar. In 2001 bestond echter wel de indruk dat de aantallen hoger waren, hoewel er door de MKZ-crisis geen inventarisatie kon worden uitgevoerd. In 2002 kon dit beeld worden bevestigd (mond. med. F. Nijland).

De positieve resultaten van de bekalking van Binnemiede en Weeshûspolder waren voor It Fryske Gea in 2001 aanleiding ook in andere weidevogelreservaten onderzoek naar bodemzuurgraad en bodemleven te laten doen. Hiervoor werden natuurterreinen geselecteerd waar een weidevogeldoelstelling op ligt en waar sprake was van - of gevreesd werd voor - een achteruitgang van de weidevogelbevolking. Met de heer Keidel werd afgesproken dat in deze gebieden per (geselecteerd) perceel de grondsoort, het procentuele aandeel organische stof en de bodemzuurgraad (in pH-KCL), en het wormenleven in aantallen per vierkante meter (20 cm diep), het aandeel volwassen wormen en het versgewicht per m² zouden worden gemeten. Het eerste onderdeel is uitbesteed aan het Agrarisch Laboratorium Noord-Nederland (ALNN) te Wergea. Het tweede onderdeel werd onderzocht in het Laboratorium Bodemziekten en Bodembioïlogie (LBB) van BLGG.

Voor zover bekend is nog nooit eerder in Nederland op zo'n grote schaal onderzoek gedaan naar de bodemzuurgraad en het wormenleven. Het onderzoek in de Fryske Gea-terreinen is daarmee uniek. Met de resultaten ervan bleken weliswaar een aantal vragen en veronderstellingen te kunnen worden beantwoord of bevestigd, maar tegelijkertijd ontstonden een heleboel nieuwe vragen en veronderstellingen. Hieronder volgt een zeer beknopt beeld van de resultaten in tabelvorm met een korte bespreking. Het ligt in de bedoeling om een uitgebreider artikel in het tijdschrift De Levende Natuur te laten verschijnen.

Tabel 1. Resultaten grootschalig onderzoek bodemzuurgraad en bodemleven van weidevogelreservaten van It Fryske Gea in 2001 (selectie uit totaal)

Gebied	Oppervlakte (ha)	Aantal Grutto's, Kieviten, Tureluurs, Scholeksters (in 2000 of als vermeld)	Aantal onderzochte percelen 2001 op zuurgraad / worm	Gem. waarde zuurgraad	Gem. wormen (gram/m ²)	Bekalken in 2002?
De Warren (Ryptsjerksterpolder)	90	33	35 / 8	4,4	1,2	Ja, juli 2002
Eanjumerkolken	90	42	27 / 12	4,6	30,8	Nee
D'Amelannen (Bûtenfjild)	30	37	9 / 4	4,2	14,8	Ja, maart 2002
Fjirtich Mêd Noard (Alde Feanen)	50	32	17 / 7	4,2	4,1	Ja, maart 2002
Wyldlannen zuidoost (Alde Feanen)	60	92	9 / 8	4,2	0	Nee
Laban (Alde Feanen)	90	59	14 / 10	4,2	0,48	Nee
Kraanlannen (Alde Feanen)	30	247	17 / 4	4,2	0	Ja, juli 2002
Lendevallei, Gorterspolder	5	Geen recente gegevens	5 / 2	4,1	28,8	Ja, juli 2002
Tsjongerdellen Noard	60	20	12 / 7	4,9	24,7	Nee
Oolde Kuunder (Tsjongerdellen Súd)	40	50	15 / 8	4,7	10,6	Nee
Warkumermar	85	105 (1997)	46 / 6	5,2	37,6	Nee
Polder Koarnwert	35	160 (1999)	16 / 4	5,1	47,2	Nee
Súdermarpolder	75	237 (1999)	28 / 9	5,4	11,7	Nee

Discussie:

De resultaten in tabel 1 blijken in de praktijk veel discussie op te roepen. Hieronder een paar voorbeelden:

Normen Welke normen moeten worden gehanteerd bij het beoordelen van bodemzuurgraad en bodemleven voor weidevogels? Wat is goed en wat is slecht? In het verleden is hier wel enig onderzoek naar gedaan. Maar de noodzaak is nu ontstaan, met de achteruitgang van de weidevogels, om tot harde referentiegetallen te komen voor wormen, nematoden, zuurgraad en ook een vaste methodiek te beschrijven waarmee deze factoren eenvoudig in de tijd gemeten en gevolgd kunnen worden.

Weidevogelgedrag Er zijn ook veel (zeldzame) weidevogels die geen bodemleven eten (Veldleeuwerik, Graspieper, Zomertaling, Slobeend, Gele kwikstaart). Verder kunnen weidevogels door hun honkvaste gedrag soms indirect en traag op veranderingen reageren. Voor jonge weidevogels is het belangrijk hoe de vegetatiestructuur is en hoeveel bovengrondse insecten er zijn te vinden (kruidenrijkdom).

Wormen Er bestaat een significante relatie tussen de zuurgraad en de hoeveelheid wormen. Toch is het niet altijd zo dat er bij een lage zuurgraad weinig tot geen wormen zijn. In gebieden met een lage zuurgraad en nauwelijks tot geen wormen zitten soms toch veel weidevogels, zoals bijvoorbeeld in Laban, Wydlannen (beide in de Alde Feanen) en de Súdermarpolder (bij Stavoren). Ook voor wormen geldt dat er veel verschillende soorten zijn, met elk weer hun eigen specifieke biotoopeisen. Voor wormen zijn verder ook het organisch stofgehalte en de doorluchting van de bodem zeer belangrijke factoren. Uit de resultaten van het onderzoek in Fryske Gea-terreinen blijkt dat er met name erg weinig tot helemaal geen wormen zijn gevonden in zomerpolders. Wormen verdrinken blijkbaar als het land 's winters 4-6 maanden permanent en vrijwel zonder peilfluctuaties onder water staat. Vroeger waren er evenwel veel meer zomerpolders in Fryslân (vrijwel $\frac{3}{4}$ van Fryslân stond begin 20^e eeuw 's winters onder water). Een belangrijk verschil met toen is echter dat de boezem destijds veel meer fluctueerde en er dus wisselend delen weer droogvielen gedurende de winter.

Zomerpolder Wydlannen in de Alde Feanen

foto: Anton Huitema

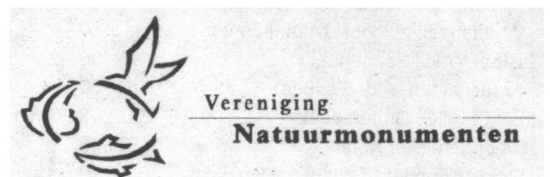
Bodem en water Vroeger overstroomden de zomerpolders met boezemwater. Tegenwoordig laat men ze veelal vol regenen, maar regenwater is zuur. Verder verschilt het effect van bekalken ook per bodemtype. Er zijn verschillende kalkmeststoffen in de handel. Voorwaarde is mogelijk dat er ook ijzer in de bodem aanwezig moet zijn om het kalk te binden. Bodem- en waterprocessen zijn erg ingewikkeld en kwetsbaar.

Monitoring It Fryske Gea zou het toejuichen als bodembiologen, weidevogel-ecologen en natuurbehouders gezamenlijk een praktisch instrument zouden weten te ontwikkelen met betrekking tot bodemkwaliteit en bodemleven, dat de beheerders ondersteunt bij weidevogelbeheer.

Sietske Rintjema, It Fryske Gea, afdeling Planning & Onderzoek

WEIDEVOGELS IN DE FILENSPOLDER

Afgelopen voorjaar heeft de Vereniging Natuurmonumenten het beheer van weidevogelreservaat 'Filenspolder' bij Witmarsum geëvalueerd. Dat is gebeurd aan de hand van een zogenaamde 'kwaliteitstoets'. Hieronder een korte bespreking.

Wat is een kwaliteitstoets?

Het beheer van natuurgebieden wordt uitgevoerd op basis van een beheer-visie. Hierin is vastgelegd op welke manier bepaalde doelen bereikt moeten worden. Bijvoorbeeld: welke natuur willen we behouden of willen en welke beheermaatregelen moeten daarvoor genomen worden? Maaien, kappen, begrazen of niets doen? Aan de hand van een kwaliteitstoets wordt het beheer geëvalueerd. Een team van medewerkers, vrijwilligers (inventariseerders) en deskundigen beoordelen aan de hand van onderzoekgegevens, waarnemingen en terreinbezoeken wat het beheer heeft opgeleverd.

De Filenspolder

De Filenspolder is een van de weidevogelgebieden van Natuurmonumenten in de Greidhoeke, het uitgestrekte weidelandschap van Noordwest-Fryslân. Het gebied is circa 21 hectare groot en sinds 1988 in eigendom van Natuurmonumenten. In

1995 is een beheervisie opgesteld voor het gebied. Behalve voor weidevogels is de Filenspolder ook van cultuurhistorisch belang vanwege haar oorspronkelijke reliëf en slotenpatroon. De waterhuishouding is in het verleden al los gekoppeld van het peil van de omringende landbouwgebieden. Door de aanleg van enkele stuwtjes wordt het peil in het voorjaar hoog gehouden. Het beheer bestaat verder uit de gebruikelijke werkzaamheden als maaien, beweiden, sloot- en greppelonderhoud, het maaien van riet langs de sloten en het om de paar jaar bemesten.

Resultaten van het beheer tot nu toe

De laatste jaren schommelt de stand van de algemene weidevogels (Kievit, Grutto, Tureluur, Scholekster) tussen de 4-6 broedparen per hectare. Voor een gebied als de Filenspolder wordt een doelstelling van 1 broedpaar per hectare van deze 'primaire' weidevogels reëel geacht (een eis voor subsidies binnen het Programma Beheer). De huidige bezetting voldoet dus ruimschoots aan de gestelde normen.

Tureluur

De Tureluur laat, overeenkomstig met de landelijke trend van deze soort, een lichte stijging zien.

Grutto

De Grutto laat een flinke stijging zien in de periode '93-'97. Dit komt waarschijnlijk door het gereedkomen van ruilverkavelingen in de directe omgeving, waardoor de Grutto's vermoedelijk hun toevlucht zoeken in de Filenspolder. Na 1997 zette een vrij scherpe daling in van het aantal broedparen. Veroudering van de populatie zou hiervan een oorzaak kunnen zijn. Een andere mogelijkheid is dat de populatie korte tijd een onnatuurlijk hoge dichtheid heeft gekend als gevolg van de ruilverkaveling. Dat zou betekenen dat de dichtheden nu weer in 'normale proporties' terugvallen. Ondanks het hoge broedsucces is de reproductie laag, waardoor weinig jonge vogels zich vestigen. Voor het lage productiesucces zijn 2 mogelijke oorzaken aan te wijzen:

- 1). Opgroeïende jonge vogels komen om in het omringende gangbaar beheerde grasland. Dit is aantrekkelijk als voedselgebied, maar wordt zeer intensief beweïd met runderen waardoor vertrapping regelmatig voorkomt.
- 2). Predatie, met name ook vanuit het nabijgelegen 'Flietsterbosk'.

Kievit

De Kievit blijft redelijk op peil. Een aantalspiek in 1998 wordt mogelijk veroorzaakt door werkzaamheden op akkers in de omgeving, waardoor de Kieviten gedwongen werden uit te wijken naar het reservaatgebied.

Hoe nu verder?

In de toekomst kan de voedselsituatie van jonge vogels door voorbeweïding met vee in een deel van het gebied verbeterd worden. Ook kunnen niet-bemeste delen van het gebied (hooiland) bemest worden. Hierdoor kan de voedselsituatie verbeteren. Het ontwikkelen van het gebied voor soorten als Watersnip, Kwartelkoning en Paapje is niet meer reëel. Door de geringe omvang van het reservaat zou de extensivering van het beheer voor deze soorten juist negatief uitvallen voor Grutto, Kievit en Tureluur. Ook het ontwikkelen van ruigten en moerasvegetatie langs de sloten is niet meer reëel. Dit gaat ten koste van de openheid die de weidevogels nodig hebben. De inrichting van het gebied kan verder geoptimaliseerd worden door de aanleg van natte lage plekken. Hierdoor kan het belang van de Filenspolder als pleister- en slaapplek voor trekvogels, in het bijzonder steltlopers, sterk toenemen. Door in de bosrand van het Flietsterbosk een uitzichtspunt aan te leggen, zou de Filenspolder ook voor de dorpsbewoners en natuurliefhebbers aantrekkelijker worden.

'Skries op 'e hikke'

foto: Anton Huitema

Natuurmonumenten Inspectie Noord.

Voor meer informatie kan contact worden opgenomen met beheerder Jelle de Boer (tel.: 0515-331647) of ecooloog Roel Douwes (tel.: 0592-305050).